

Dubravka Levandovski

Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu

UTJECAJ SOCIOEKONOMSKOG STATUSA PORODICE NA FORMIRANJE STAVOVA RODITELJA PREMA NJIHOVOJ DJECI — POLAZNICIMA SPECIJALNE OSNOVNE ŠKOLE*

1. Uvod

U prethodno izloženim razmatranjima o povezanosti između pojedinih elemenata socioekonomskog statusa porodice i stavova roditelja prema njihovom mentalno retardiranom djetetu navedena su određena ispitivanja u odnosu prema tim problemima (Levadovski, Teodorović, 1975). Polazeći od pretpostavke da su neke osobine ličnosti određene položajem pojedinca unutar nekog socijalnog okvira, mogu se, između ostalog, elementi socijalnog statusa porodice smatrati determinantama stava roditelja prema njihovu djetetu. Uvijek se nanovo naglašava da se ponašanje, stavovi, struktura ličnosti mogu analizirati samo u okviru društvenih odnosa u kojima se pojedinac razvija i živi. Djelatnosti kojima on privređuje za sebe i društvenu zajednicu imaju različitu društvenu vrijednost i na taj način stvaraju društveni slojevi koji su prvenstveno određeni ulogom pojedinca u procesu proizvodnje.

Polzin (1973) je vršio ispitivanja o povezanosti između profesionalne djelatnosti roditelja i njihovih roditelja u odnosu prema odgoju i obrazovanju svoje djece. Pri tome je utvrdio da su roditelji, koji su pokazivali veći stupanj društvene integracije posvećivali veći značaj odgoju i obrazovanju svog djeteta od roditelja na ni-

žem stupnju društvene integracije. To znači da je odgojni utjecaj roditelja također ovisan o ulozi koju roditelji zauzimaju u društvenoj podjeli rada. Ispitivanje vršeno u Berlinu (Teodorović, 1975) na populaciji roditelja umjereno i teže retardirane djece pokazalo je da postoji povezanost između obrazovnog statusa, kvalifikacijske strukture i položaja roditelja na radnom mjestu te odnosa roditelja prema svom djetetu, što se očituje u njihovim odgojnim postupcima. Osim spomenutih komponenti socioekonomski status određen je i nekim drugim karakteristikama, kao što su bračno stanje, broj djece u porodici, životni standard porodice i sl. Značajno mjesto u istraživanju ovih problema zauzimaju i Ferberove studije (1959, 1960a, 1960b, 1963) zbog pokušaja autora da u svoja ispitivanja unese neke od socioloških momenata. Tako se, na primjer, navodi da su porodice u kojima je došlo do narušavanja bračne integracije funkcionirale mnogo slabije od onih koje su zadržale skladne bračne odnose. Nadalje, sklonost k institucionalizaciji mentalno retardiranog djeteta bila je više zastupljena kod očeva u porodicama višeg socioekonomskog statusa, u kojima se povećavala s porastom broja djece u porodici, za razliku od majki s porodicama s nižim socioekonomskim statusom.

* Ovo je nastavak rada objavljenog u Defektologiji, 1977, 1, str. 3—12.

2. Cilj istraživanja

Osnovni cilj ovog istraživanja bio je da se ustanovi kakva je pozeanost između utvrđenih latentnih dimenzija stavova roditelja prema njihovom mentalno retardiranom djetetu, koje je polaznik specijalne osnovne škole, i nekih manifestnih i latentnih dimenzija socijalno-ekonomske strukture porodice.

Latentne dimenzije stavova roditelja prema vlastitom mentalno retardiranom djetetu kao i latentne i manifestne dimenzije socioekonomskog statusa porodice utvrđene su prije (Levadovski, 1975).

3. Metode rada

3.1. Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika sačinjava 170 roditelja ili njihovih supstituta učeni-ka specijalnih osnovnih škola s teritorija SR Hrvatske (99 majki i 71 otac). Bitni uvjeti za izbor uzorka bili su da su ovim ispitivanjem obuhvaćeni oni roditelji ili supstituti čija su djeca polaznici nižih rasreda specijalne osnovne škole (uključena po prvi put šk. god. 1972/73) oba spola, bez obzira na dob, kao i činjenica da u porodici nije postojalo niti jedno drugo dijete sa somatopsihičkim oštećenjima. Kronološka dob ispitanih roditelja kretala se u rasponu od 30 do 60 godina. Prema mjestu boravka 54% porodica živi u gradskom i prigradskom području, dok je 46% porodica locirano na seoskom području.

3.2. Uzorak mjernih instrumenata

3.2.1. Opći upitnik za roditelje

Ovim upitnikom dobiveni su osnovni podaci o roditeljima kao što su, na primjer, spol, kronološka dob, bračni status i mjesto boravka roditelja. Isto

tako prikupljeni su i podaci o mentalno retardiranom djetetu u porodici ustanovu u koju je dijete uključeno, koji se odnose na spol, starosnu dob, kao i na stupanj oštećenosti djeteta.

3.2.2. Upitnik za procjenu socioekonomskog statusa porodice

Ovaj upitnik modificiran je prema Anketnom listu DS-2 koji je konstruiran na temelju fenomenskog stratifikacijskog modela za procjenu manifestnih i latentnih stratifikacijskih dimenzija u kineziolozijskim i sociolozijskim istraživanjima (Saksida, Petrović, Momirović i Banjac, 1972)*. Za potrebe ovog ispitivanja isti instrument obuhvaća 24 varijable koje se odnose na socioekonomske karakteristike porodice kao što su:

Varijable	Šifra
1. razina školovanja roditelja	ŠKOLA
2. razina kvalifikacije roditelja	KVALIF
3. položaj roditelja na radnom mjestu	POLOŽ
4. funkcija roditelja u orgnima radničkog samoupravljanja	RADSAM
5. funkcija roditelja u organima samoupravljanja društveno-političkih zajednica	DRUPOL
6. funkcija roditelja u SSRN	SSRN
7. aktivnost roditelja u društvenim organizacijama	DRUORG
8. aktivnost roditelja u sportskim organizacijama	SPORT
9. učešće roditelja u sindikalnim organizacijama	SINDIK
10. godišnji dohodak domaćinstva	DOHOD

* Prema Petrović, H. i A. Hošek (1974).

Varijable	Sifra
11. broj djece u porodici	BROJDJ
12. članstvo roditelja u SKJ	SKJ
13. razvod braka	RAZVOD
14. posjedovanje vikend-kuće	VIKEND
15. posjedovanja autoa	AUTO
16. posjedovanje radio-aparata	RADIO
17. posjedovanje televizije	TELEV
18. posjedovanje originalnih umjetničkih slika	SLIKE
19. posjedovanje hladnjaka	FRIŽ
20. posjedovanje električnog ili plinskog štednjaka	ŠTED
21. posjedovanje telefona	TELEF
22. posjedovanje stroja za pranje rublja	STROJ
23. mjesto boravka roditelja u mladosti (do 15 godina)	MJESTO
24. sudjelovanje roditelja u NOR-u	NOR

Podaci koji su dobiveni ispitivanjem sudjelovanja pojedinca u organima društveno-političkih zajednica, posjedovanju vikend-kuće i originalnih umjetničkih slika nisu uključeni u daljnju obradbu s ozbirom da ni jedan ispitanik nije dio pozitivan odgovor.

3.2.3. Upitnik za ispitivanje stavova roditelja*

3.2.4. Intervju s roditeljima**

4. Metode obradbe rezultata

Obradba rezultata uključila je statističku obradbu svake varijable, ra-

čunanje matrica interkorelacije, metodu glavnih komponenata H. Hotellinga, direkt oblimin-metodu i regresionu analizu.

Rregresiona analiza, rezultati koje su i predmet ovog rada, primijenjena je da bi se dobio detaljniji uvid u ispitane strukture, a pogotovo da se ustanovi koja od njihovih komponenti ima veću ili manju ulogu u određivanju proučavanog fenomena. Ova metoda upotrijebljena je na ovaj način:

1) Sistem prediktora sačinjavaju sve latentne dimenzije stavova roditelja, dobivene intervjuom i upitnikom za ispitivanje stavova roditelja, a interpretirane kao:

a) na osnovi faktorske analize intervjua

F'I negativni emocionalni odnos roditelja prema djetetu

F'II neinformiranost roditelja

b) na osnovi faktorske analize upitnika

F'I procjena sposobnosti djeteta

F'II informiranost roditelja I

F'III adaptiranost roditelja na postojeću situaciju

F,IV autoritativnost roditelja

F,V stigmatizacija djeteta

F'VI zabrinutost roditelja za dijete

F'VII samookrivljavanje roditelja

F'VIII potcjenjivanje sposobnosti djeteta

F'IX socijalna izolacija roditelja

F'X informiranost roditelja II

Odredit će se povezanost navedenog skupa varijabli s ovim karakteristikama roditelja ili djeteta: spol roditelja, potpuost porodice, broj djece u porodici, spol djeteta (kriterijske varijable).

*

** Opis i način primjene oba instrumenta dat je u radu Levandovski, D. i B. Teodorović (1977).

2) Prediktorski sistem sačinjavaju latentne dimenzije socioekonomskog statusa porodice, interpretirane kao:

- F'I aktivnost roditelja na radnom mjestu
 F'II društveno-politička angažiranost roditelja.
 F'III standard porodice

Kriterijske varijable čine svaka od maloprije navedenih latentnih dimenzija stavova roditelja prema mentalno retardiranom djetetu.

3) Manifestne varijable socioekonomskog statusa (navedene u opisu primijenjenog instrumenta) čine prediktorske varijable, dok su kriteriji svaka od latentnih dimenzija stavova roditelja.

Obradba rezultata provedena je u Svučilišnom računskom centru u Zagrebu prema programu Statistical System Zakrajskega, Štaleca i Momirovića, na računalu UNIVAC 1100.

5. Rezultati i diskusija

5.1. Regresiona analiza nekih manifestnih varijabli porodičnog statusa u prostoru latentnih dimenzija stavova roditelja dobivenih intervjuom

Na osnovi rezultata ovih regresijskih postupaka utvrđeno je da ne postoji značajna povezanost između spola roditelja, spola djeteta te potpunosti porodice i faktora negativnog emocionalnog odnosa roditelja prema djetetu kao i faktora neinformiranosti roditelja.

Tablica 1
 REGRESIJA VARIJABLE BROJ DJECE

INTERVJU	R	RP	BETA	P
F'I	-.29*	-.28*	-.27*	7.81
F'II	.26*	.23*	.24*	6.35
	DELTA	RO	SIGMA-D	Q
	.14	.38	.93	.00

Simboli u tablici:

- R — vektor koeficijenta korelacije varijabli prediktora s varijablom kriterija
 RP — vektor parcijalnih korelacija prediktorskih varijabli i kriterijske varijable
 BETA — vektor standardiziranih koeficijenata parcijalne regresije
 P postotak doprinosa svake varijable prediktora varijanci kriterija
 DELTA koeficijent determinacije kriterijske varijable na osnovi sistema varijabli prediktora

- RO — koeficijent multiple korelacije sistema prediktorskih varijabli i kriterijske varijable.
 SIGMA-D — standardna greška predikcije kriterijske varijable na osnovi varijabli prediktora
 x — koeficijenti značajni na razini 0,05

Kao što je vidljivo iz tablice 1 povezanost između broja djece u porodici i faktora negativnog emocionalnog odnosa roditelja, kao i faktora neinformiranosti roditelja, statistički je značajna (RO = .38).

Između prediktora i kriterija postoji oko 14% zajedničke varijance.

Inspekcijom korelacija može se ustanoviti da je varijabla broj djece u negativnoj niskoj, ali značajnoj korelaciji s prvim faktorom, koji je definiran kao faktor negativnog emocionalnog odnosa roditelja prema djetetu. Ova nam povezanost ukazuje na ovu tendenciju — što je veći broj djece u porodici, to je manje izražen negativni emocionalni odnos prema mentalno retardiranom djetetu. Ovaj je podatak u skladu s očekivanjima, jer se može pretpostaviti da u porodicama s većim brojem djece roditelji ne mogu posvetiti pažnju isključivo mentalno retardiranom djetetu. Osim toga i ostala djeca u porodici mogu pridonijeti boljem razumijevanju i svladavanju teškoća koja se u vezi s takvim djetetom pojavljuju.

Povezanost varijable broja djece s drugim faktorom (neinformiranost ro-

ditelja) iznosi .26. To znači da postoji tendencija da u porodicama s većim brojem djece roditelji pokazuju veći stupanj neinformiranosti u odnosu prema problemima mentalno retardiranog djeteta. Može se pretpostaviti da takvi roditelji imaju i manje vremena koje bi mogli posvetiti stjecanju informacija iz područja mentalne retardacije. Osim toga, već je prije naglašena tendencija da roditelji s većim brojem djece u porodici lakše prihvaćaju mentalno retardirano dijete, te stoga osjećaju i manju potrebu za stjecanjem informacija i znanja o postojećim problemima.

5.2. Regresiona analiza nekih manifestnih varijabli porodičnog statusa u prostoru latentnih dimenzija stavova roditelja dobivenih upitnikom

Tablica 2

REGRESIJA VARIJABLE SPOL RODITELJA				
Upitnik	R	RP	BETA	P
F'I	.05	.07	.06	.30
F'II	-.10	-.10	-.09	.97
F'III	.11	.08	.07	.88
F'IV	-.03	-.05	-.05	.16
F'V	-.00	.01	.01	-.00
F'VI	-.29*	-.29*	-.28*	7.99
F'VII	.10	.10	.09	.97
F'VIII	.01	.05	.05	.03
F'IX	-.14	-.11	-.11	1.45
F'X	-.22*	-.20*	-.19*	4.21
	DELTA	RO	SIGMA-D	Q
	.17	.41	.91	.00

Analizom tablice 2 može se uočiti značajna povezanost između spola roditelja i deset faktora stavova roditelja (RO = .41). Koeficijent determinacije DELTA iznosi .17 što ukazuje na oko 17% zajedničke varijance između kriterijske varijable i prediktorskog sistema. Samo su dvije varijable prediktora (zabrinutost roditelja i informiranost roditelja II) u značajnoj ali negativnoj niskoj korelaciji sa spolom roditelja. Prema distribuciji spo-

la roditelja možemo zaključiti da nam ova negativna korelacija ukazuje na tendenciju da je kod majki više prisutna zabrinutost za dijete što je u skladu s našim očekivanjima i nalazima u stručnoj literaturi (Harper, 1968; Portray, 1967 i Olshansky, 1962), kao i na činjenicu da su majke manje obavijetšene o problemima koji su u vezi s njihovim mentalno retardiranim djetetom od očeva.

Tablica 3

REGRESIJA VARIJABLE SPOL DJETETA

Upitnik	R	RP	BETA	P
F'I	.07	.10	.09	.62
F'II	.02	.04	.03	.06
F'III	.02	-.01	-.01	-.02
F'IV	-.12	-.10	-.09	1.18
F'V	.06	.09	.09	.57
F'VI	.06	.06	.06	.34
F'VII	-.24*	-.24*	-.23*	5.54
F'VIII	-.05	-.02	-.02	.09
F'IX	-.13	-.15	-.15	1.95
F'X	.08	.07	.07	.53
	DELTA	RO	SIGMA-D	Q
	.11	.33	.94	.04

Na osnovi rezultata u tablici 3 povezanost između kriterija (spol djeteta) i varijabli prediktora (deset faktora stavova) značajna je (RO = .33). Postotak zajedničke varijance iznosi oko 11%. Značajna povezanost postoji samo između samookrivljanja roditelja i spola djeteta. Ovaj nam podatak ukazuje da s obzirom na distribuciju spola djeteta roditelji pokazuju veću tendenciju samookrivljanja, ako je u pitanju muško dijete. Takav stav vjerojatno proizlazi iz našeg društva još uvijek prisutnog davanja

značajnije buduće socijalne uloge djetetu muškog spola.

U odnosu prema kriterijima, potpunost porodice i broj djece u porodici, nije se mogla utvrditi statistički značajna povezanost s deset faktora stavova roditelja.

5.3. Regresiona analiza latentnih dimenzija stavova dobivenih intervjuom u prostoru latentnih dimenzija socioekonomskog statusa porodice

Tablica 4

REGRESIJA VARIJABLE NEGATIVAN EMOCIONALAN ODNOS RODITELJA

SES*	R	RP	BETA	P
F'I	.06	.02	.02	.12
F'II	.17*	.17*	.18*	3.06
F'III	-.14	-.16*	-.16*	2.29
	DELTA	RO	SIGMA-D	Q
	.05	.23	.97	.02

Iz tablice 4 vidljivo je da postoji značajna, iako niska, povezanost između faktora negativnog emocionalnog odnosa roditelja i tri faktora socioekonomskog statusa porodice (RO = .23). Postotak zajedničke vari-

jance između prediktora i kriterija iznosi oko 50%. Pregledom korelacija svakog od faktora socioekonomskog statusa vidljivo je da je samo faktor standarda porodice u značajnoj pozitivnoj relaciji s faktorom negativnog

* Socioekonomski status porodice.

emocionalnog odnosa roditelja. To nam ukazuje na ovu tendenciju — što je niži standard roditelja, manje je izražen njihov negativan emocionalan odnos prema vlastitom mentalno retardiranom djetetu. I faktor društveno-političke angažiranosti roditelja (treći faktor) znatno pridonosi prog-

nozi rezultata u kriteriju i oni objašnjavaju gotovo cjelokupnu zajedničku varijancu. Tako se može pretpostaviti ovo — što je više izražen negativan emocionalan odnos roditelja prema djetetu, manje je zastupljena njihova društveno-politička angažiranost.

Tablica 5

REGRESIJA VARIJABLE
NEINFORMIRANOST RODITELJA

SES	R	RP	BETA	P
F'I	-.21*	-.10	-.09	2.03
F'II	-.44*	-.40*	-.41*	18.22
F'III	-.03	.02	.02	-.07
	DELTA	RO	SIGMA-D	Q
	.20	.44	.89	.00

Između faktora neinformiranosti roditelja (drug faktor) i faktora socioekonomskog statusa porodice postoji značajna srednje visoka povezanost (RO = .45), koja objašnjava oko 20% zajedničke varijance, kao što se vidi iz tablice 5. Negativna je i vrlo niska povezanost između ovog faktora i aktivnosti roditelja na radnom mjestu, što može značiti ovo — što je manja aktivnost roditelja na radnom mjestu, to je veća tendencija k njihovoj neinformiranosti. Isto tako srednje visoka negativna korelacija između porodice upućuje na ovo — tamo gdje faktora neinformiranosti i standarda je standard porodice niži, veća je i neinformiranost roditelja.

izražena relativno visokim koeficijentom multiple korelacije (RO = .54) te da postotak zajedničke varijance između prediktora i kriterija iznosi oko 29%. Ako se razmotre korelacije svakog od prediktora zasebno, uočiti će se da su s prvim faktorom stava kao kriterijem povezane varijable: broj djece u porodici, posjedovanje radija, posjedovanje hladnjaka i telefona. Prema tome, ove nam korelacije uz već prijašnju interpretaciju povezanosti broja djece i ovog faktora također ukazuju na tendenciju da varijable standarda imaju najveći utjecaj na objašnjenje faktora negativnog emocionalnog odnosa roditelja prema njihovu mentalno retardiranom djetetu.

5.4. Regresiona analize latentnih dimenzija stavova dobivenih intervjuom u prostoru manifestnih dimenzija socioekonomskog statusa porodice

Uvidom u tablicu 6 može se konstatirati da je povezanost između negativnog emocionalnog odnosa roditelja (prvi faktor) i varijabli koje opisuju socioekonomski status roditelja

Kao što je vidljivo iz tablice 7 postoji značajna visoka povezanost između neinformiranosti roditelja (drugi faktor) i varijabli socioekonomskog statusa porodice (RO = .61) u odnosu prema ovim varijablama: razina školovanja roditelja, njihova kvalifikacija i položaj na radnom mjestu, broj djece, posjedovanje auta, radija, televizije, hladnjaka, stroja za pranje rublja, štednjaka. Te su varijable nega-

ktivno korelirane s drugim faktorom, već prije interpretirana u odnosu prema osim varijable broja djece, koja je ma neinformiranosti roditelja.

Tablica 6

REGRESIJA VARIJABLE NEGATIVAN EMOCIONALAN ODNOS RODITELJA				
SES	R	RP	BETA	P
SKOLA	.10	-.02	-.02	-.23
KVALIF	.00	-.05	-.15	-.00
POLOŽ	.03	.03	.08	.23
RADSAM	.04	-.01	-.02	-.07
SSRN	.11	.08*	.09*	1.02
DRUORG	.05	.03	.03	.15
SPORT	-.00	-.02	-.02	.00
SINDIK	-.04	-.04	-.05	.17
DOHOD	.06	.00	.00	.03
BROJDJ	-.31*	-.29*	-.30*	9.20
SKJ	.00	.03	.03	.01
RAZVOD	.09	.13	.12	1.09
AUTO	.11	.08	.08	.92
RADIO	.25*	.17*	.15*	3.81
TELEV	.10	.10	.11	1.10
FRIZ	.23*	.23*	.28*	6.56
ŠTED	.05	-.14	-.21	1.24
TELEF	.27*	.25*	.24*	6.47
STROJ	.00	-.13	-.17	-.02
MJESTO	-.05	-.06	-.06	.28
NOR	-.02	.11	.10	-.21
	DELTA	RO	SIGMA-D	Q
	.29	.54	.84	.00

Tablica 7

REGRESIJA VARIJABLE NEINFORMIRANOST RODITELJA				
SES	R	RP	BETA	P
ŠKOLA	-.35*	-.16	-.16	5.71
KVALIF	-.22*	-.06	-.16	3.62
POLOŽ	-.20*	.02	.07	-1.40
RADSAM	-.10	.02	.03	-.31
SSRN	-.08	.06	.06	-.55
DRUORG	-.09	.06	.05	-.52
SPORT	-.18	-.02	-.02	.39
SINDIK	-.06	.11	.13	-.79
DOHOD	-.14	.09	.08	-.18
BROJDJ	.28*	.14	.13	3.70
SKJ	-.16	-.13	-.13	2.04
RAZVOD	.01	.01	.01	.02
AUTO	-.33*	-.14	-.14	4.55
RADIO	-.23*	-.13	-.11	2.58
TELEV	-.25*	.07	.08	-1.96
FRIZ	-.41*	-.19*	-.22*	9.08
ŠTED	-.42*	-.23*	-.34*	14.15
TELEF	.09	.14	.12	1.06
STROJ	-.31*	.06	.07	-2.31
MJESTO	.11	-.10	-.09	-.96
NOR	.05	-.02	-.02	-.10
	DELTA	RO	SIGMA-D	Q
	.37	.61	.79	.00

Na osnovi iznesenog može se utvrditi da regresiona analiza latentnih i manifestnom prostoru socio-dimenzija stavova roditelja u latent-ekonomskog statusa porodice pokazuje međusobno slaganje, osobito u odnosu prema povezanosti životnog standarda porodice s negativnim emocionalnim odnosom roditelja prema njihovu mentalno retardiranom djetetu i njihovom neinformiranosti o problemima mentalne retardacije.

5.5. Regresiona analiza latentnih dimenzija stavova roditelja dobivenih upitnikom u prostoru latentnih dimenzija socioekonomskog statusa porodice

Ispitujući utjecaj faktora socioekonomskog statusa u latentnom prostoru na faktore stavova može se zaključiti da se jedino faktor informiranosti roditelja I može objasniti faktorima socioekonomskog sistema.

Tablica 8

REGRESIJA VARIJABLE INFORMIRANOST RODITELJA I				
SES	R	RP	BETA	P
F'I	-.34*	-.20*	-.16*	5.50
F'II	-.61*	-.57*	-.55*	34.07
F'III	-.18*	-.13	-.10	1.87
	DELTA	RO	SIGMA-D	Q
	.41	.64	.76	.00

Tablica 8 prikazuje povezanost između faktora informiranosti I (kao kriterijske varijable) i sistema od tri faktora socioekonomskog statusa, koja je značajna, a koeficijent multiple korelacije relativno visok (RO = .64). Postotak zajedničke varijance iznosi oko 41%. Najveća negativna korelacija postignuta je s faktorom standarda, zatim s aktivnošću roditelja na radnom mjestu, a najmanje s društveno-političkom angažiranošću roditelja. Na osnovi ovakvih međusobnih veza može se pretpostaviti ovo — što je niži standard porodice, manja aktivnost roditelja na radnom mjestu i manja društveno-politička angažiranost roditelja, već je stupanj njihove neinformiranosti (na povećanu neinformiranost naročito utječe faktor standarda), odnosno smanjena je težnja roditelja da se informiraju o problemima koji se odnose na njihovo dijete.

5.6. Regresiona analiza latentnih dimenzija stavova roditelja dobivenih upitnikom u prostoru manifestnih dimenzija socioekonomskog statusa porodice

Pregledom podataka regresione analize može se uočiti povezanost između 10 faktora stavova i varijabli koje opisuju socioekonomski status porodice u odnosu prema prvom, drugom, trećem, šestom, sedmom, osmom i devetom faktoru (tablice 9—15).

Tako se pokazalo da je faktor procjene sposobnosti djeteta u značajnim, iako niskim povezanostima s razinom školovanja roditelja, postignutom kvalifikacijom roditelja, njihovom sportskom aktivnošću, kao i sa skupinom manifestnih varijanti koje opisuju standard porodice. Gotovo sve varijable socioekonomskog statusa značajno su, ali negativno povezane s faktorom informiranosti roditelja I, što je u skladu s već prije

utvrđenim odnosima među latentnim strukturama stavova i socioekonomskog statusa.

Faktor adaptiranosti roditelja na postojeću situaciju u ovisnosti je o razini kvalifikacije roditelja i mjestu boravka roditelja u ranoj mladosti, iako su njihove korelacije vrlo niske. Na temelju ovih podataka može se pretpostaviti ovo — što je razina kvalifikacije roditelja niža, to se oni lakše adaptiraju na postojeću situaciju, nastalu zbog prisutnosti mentalno retardiranog djeteta u porodici. Isto je tako prisutna tendencija da se roditelji koji su najveći dio svoje mladosti proveli na selu teže adaptiraju na po-

stojeću situaciju. Vjerojatno je da oni roditelji, koji su migrirali iz sela u grad, nastoje da preko djeteta postignu vlastitu afirmaciju. Nadalje, utvrđene su vrlo niske korelacije između faktora zabrinutosti roditelja i varijabli posjedovanja hladnjaka, radija, kao i aktivnosti roditelja u društveno-humanitarnim organizacijama. Prema tome, dobvene se relacije vjerojatno mogu objasniti manje prisutnom zabrinutošću roditelja zbog djeteta u onih roditelja koji su i manje aktivni u nekim društveno-humanitarnim organizacijama, te koji u manjoj mjeri posjeduju pojedine elemente koji su u vezi sa životnim standardom porodice.

Tablica 9

REGRESIJA VARIJABLE
PROCJENA SPOSOBNOSTI DJETETA

SES	R	RP	BETA	P
ŠKOLA	.18*	.15	.18	3.30
KVALIF	.13*	.15	.43	5.72
POLOŽ	.08	-.13	-.38	-3.18
RADSAM	.06	-.05	-.05	-.34
SSRN	-.05	-.17*	-.20*	.97
DRUORG	.02	-.04	-.04	-.08
SPORT	.18*	.14	.15	2.72
SINDIK	.04	.01	-.01	-.04
DOHOD	.17*	.12	.14	2.37
BROJDJ	-.13	-.11	-.11	1.50
SKJ	.02	.05	.06	.15
RAZVOD	.07	.08	.07	.49
AUTO	.15*	.08	.08	1.25
RADIO	.13*	.08	.08	1.08
TELEV	.13	-.00	-.01	-.07
FRIŽ	.15*	.04	.06	.86
ŠTED	.14*	.06	.10	1.34
TELEF	.03	.06	.06	.20
STROJ	.07	-.13	-.17	-1.27
MJESTO	.10	.21*	.21*	2.14
NOR	.10	.20	.20	2.06
	DELTA	RO	SIGMA-D	Q
	.21	.46	.89	.01

Povezanost faktora samookrivljanja roditelja izražena je u značajnim, iako niskim korelacijama s razinom školovanja, položajem roditelja na radnom mjestu i posjedovanjem automobila, što upućuje na to da roditelji

nižeg obrazovnog statusa, kao i roditelji koji su manje aktivni na radnom mjestu, pokazuju i manju tendenciju samookrivljanja zbog mentalno retardiranog djeteta. Faktor potcjenjivanja sposobnosti djeteta pod utjecaja

Tablica 10

REGRESIJA VARIJABLE
INFORMIRANOST RODITELJA I

SES	R	RP	BETA	P
ŠKOLA	-.47*	-.27*	-.25*	11.60
KVALIF	-.33*	-.08	-.18	5.87
POLOŽ	-.30*	.05	.11	-3.39
RADSAM	-.19*	.03	.04	-.72
SSRN	-.32*	-.14	-.12	3.92
DRUORG	-.36*	-.13	-.10	2.58
SPORT	-.22*	.05	.04	-.88
SINDIK	-.19*	.09	.08	-1.56
DOHOD	-.28*	.06	.05	-1.34
BROJDJ	.22*	.01	.00	.10
SKJ	-.22*	-.10	-.08	1.87
RAZVOD	-.02	.06	.04	.08
AUTO	-.42*	-.25*	-.21*	8.73
RADIO	-.13	.01	.01	-.12
TELEV	-.33*	.09	.09	-2.87
FRIZ	-.51*	-.20*	-.20*	10.25
ŠTED	-.58*	-.30*	-.38*	21.96
TELEF	-.08	-.05	-.04	.30
STROJ	-.42*	.12	.13	-5.35
MJESTO	.34*	.15	.11	3.75
NOR	.02	-.05	-.04	-.07
DELTA	.55	RO .74	SIGMA-D .67	Q .00

Tablica 11

REGRESIJA VARIJABLE
ADAPTIRANOST RODITELJA

SES	R	RP	BETA	P
ŠKOLA	.12	.11	.13	1.60
KVALIF	.14*	.20	.61*	8.62
POLOŽ	.08	-.15	-.45	-3.60
RADSAM	.02	.00	.00	.01
SSRN	-.12	-.20*	-.23*	2.71
DRUORG	.04	.03	.03	.12
SPORT	.10	-.00	-.00	-.04
SINDIK	-.01	-.02	-.02	.02
DOHOD	-.17	-.21	-.24	3.99
BROJDJ	-.08	-.08	-.08	.61
SKJ	.11	.14	.15	1.75
RAZVOD	-.05	-.03	-.03	.18
AUTO	.04	.05	.05	.22
RADIO	-.02	-.08	-.08	.17
TELEV	-.01	-.01	-.02	.02
FRIZ	-.07	-.09	-.11	.74
ŠTED	.03	.05	.98	.25
TELEF	-.15	-.05	-.05	.79
STROJ	.01	.00	.00	.00
MJESTO	-.20*	-.13	-.13	2.59
NOR	.00	.02	.02	.01
DELTA	.21	RO .46	SIGMA-D .89	Q .02

Tablica 12

REGRESIJA VARIJABLE
ZABRINUTOST RODITELJA

SES	R	RP	BETA	P
ŠKOLA	-.02	-.03	-.06	.15
KVALIF	-.11	-.10	-.27	3.02
POLOŽ	-.08	.08	.25	-2.07
RADSAM	-.07	.03	.05	-.33
SSRN	-.13	-.15	-.17	2.35
DRUORG	.14*	.20*	.21*	3.00
SPORT	-.10	-.11	-.12	1.19
SINDIK	-.11	-.05	-.06	.62
DOHOD	.05	.08	.08	.44
BROJDJ	-.07	-.02	-.02	.15
SKJ	-.08	-.04	-.04	.31
RAZVOD	.10	.10	.09	.98
AUTO	.06	.06	.07	.38
RADIO	.14*	.13	.13	1.79
TELEV	.06	-.01	.02	-.10
FRIŽ	.15*	.10	.12	1.83
ŠTED	.10	.14	.23	2.41
TELEF	.12	.10	.10	1.22
STROJ	-.07	-.23*	-.32*	2.19
MJESTO	-.05	-.05	-.05	.23
NOR	-.12	-.12	-.12	1.38
	DELTA	RO	SIGMA-D	Q
	.21	.46	.89	.01

Tablica 13

REGRESIJA VARIJABLE
SAMOUPRAVLJANJE RODITELJA

SES	R	RP	BETA	P
ŠKOLA	.21*	.19*	.22*	4.69
KVALIF	.10	-.12	-.35	-3.54
POLOŽ	.18*	.09	.26	4.69
RADSAM	.19*	.18*	.29*	5.47
SSRN	.01	-.06	-.07	-.09
DRUORG	-.04	.03	.03	-.13
SPORT	.01	-.05	-.05	-.07
SINDIK	.03	-.08	-.10	-.45
DOHOD	-.22	-.13	-.14	1.67
BROJDJ	-.13	-.12	-.12	1.56
SKJ	.06	.08	.08	.46
RAZVOD	-.05	-.09	-.08	.40
AUTO	.16*	.14	.15	2.45
RADIO	.03	.07	-.07	-.19
TELEV	.07	.20	.25*	1.70
FRIŽ	-.00	.04	.05	-.01
ŠTED	-.07	-.05	-.08	.59
TELEF	-.02	-.02	-.02	.04
STROJ	-.16	-.22*	-.30*	4.65
MJESTO	.03	.03	.03	.08
NOR	.00	.08	.08	.04
	DELTA	RO	SIGMA-D	Q
	.24	.49	.87	.00

Tablica 14

REGRESIJA VARIJABLE
POTCJENJIVANJE SPOSOBNOSTI DJETETA

SES	R	RP	BETA	P
ŠKOLA	-.12	-.22*	-.25*	3.00
KVALIF	.04	-.09	-.26	-1.01
POLOŽ	.07	.05	.14	.94
RADSAM	.13	.09	.14	1.85
SSRN	-.02	-.09	-.10	.20
DRUORG	-.04	-.07	-.07	.29
SPORT	.10	.14	.15	1.53
SINDIK	.12	.10	.12	1.45
DOHOD	.17*	.18*	.21*	3.47
BROJDJ	.10	-.12	-.12	1.30
SKJ	.04	.03	.04	.14
RAZVOD	.09	.15	.14	1.25
AUTO	.18*	.19*	.21*	3.83
RADIO	.03	.08	.08	.27
TELEV	-.05	-.11	-.14	.72
FRIZ	.04	-.00	-.01	-.02
ŠTED	.04	.11	.18	.68
TELEF	-.03	-.02	-.02	.07
STROJ	-.06	-.16*	-.23*	1.32
MJESTO	.01	-.00	-.00	-.00
NOR	.04	.03	.03	.11
	DELTA	RO	SIGMA-D	Q
	.21	.46	.89	.01

Tablica 15

REGRESIJA VARIJABLE
SOCIJALNA IZOLACIJA RODITELJA

SES	R	RP	BETA	P
ŠKOLA	-.20*	-.16*	-.19*	3.89
KVALIF	-.05	.18*	.53*	-2.73
POLOŽ	-.11	-.14	-.42	4.73
RADSAM	-.07	-.08	-.13	.89
SSRN	.00	.10	.11	.04
DRUORG	-.12	-.10	-.10	1.25
SPORT	-.15	-.06	-.07	1.06
SINDIK	-.01	.03	.03	-.02
DOHOD	-.02	-.02	-.02	.04
BROJDJ	.04	.03	.03	.13
SKJ	-.22*	-.13	-.14	3.23
RAZVOD	-.04	-.06	-.06	.21
AUTO	-.07	.04	.05	-.37
RADIO	-.03	.01	.01	-.02
TELEV	-.02	-.10	-.13	.34
FRIZ	-.01	.04	.05	-.07
ŠTED	.07	.19*	.31*	2.21
TELEF	.11	.10	.10	1.12
STROJ	-.08	.14	-.19	1.57
MJESTO	.12	.14	.14	1.60
NOR	.08	.02	.02	.14
	DELTA	RO	SIGMA-D	Q
	.19	.44	.90	.04

jem je varijabli godišnjeg dohotka domaćinstva i posjedovanja automobila te se kod roditelja koji imaju niža godišnja primanja, nešto niži standard, te nižu obrazovnu razinu može očekivati i njihova manja sklonost k potcjenjivanju sposobnosti djeteta. Na kraju, iz povezanosti faktora socijalne izolacije roditelja i varijabli socioekonomskog statusa porodice, kao što su stupanj obrazovanja roditelja i njihova aktivnost u SKJ, može se utvrditi da roditelji s nižom razinom školovanja više tendiraju k socijalnoj izolaciji, a i manje su aktivni u organizaciji SKJ.

Zaključak

U skladu s ciljem ovog ispitivanja na uzorku od 170 roditelja učenika specijalne osnovne škole primijenjena je metoda regresione analize kako bi se odredila veličina i značajnost utjecaja te veličina međusobnih povezanosti skupa manifestnih varijabli i latentnih dimenzija socioekonomskog statusa porodice na svaku od latentnih dimenzija stavova roditelja prema njihovu djetetu. Isto su tako utvrđene relacije između latentnih dimenzija stavova roditelja i nekih manifestnih karakteristika roditelja ili djeteta.

Analiza dobivenih rezultata, kojom se htjelo utvrditi kako spol roditelja utječe na izolirane komponente stava, pokazuje da u većini slučajeva hipoteza o razlikama između roditelja u odnosu prema njihovu stavu prema djetetu ne dolazi do izražaja. Međutim, ipak se pokazalo da su majke više zabrinute za svoje dijete, naročito za njegovu budućnost, ali da je kod njih manje prisutna težnja za stjecanjem informacija o problemima mentalne retardacije, no što je to kod očeva. Niži obrazovni status i manja društvena aktivnost majki uopće potpunjuju ovakvu interpretaciju.

U odnosu prema povezanosti između spola djeteta i stavova roditelja treba istaknuti da roditelji koji imaju dijete muškog spola u većoj mjeri očituju osjećaj vlastite krivnje, iako generalni negativan emocionalan odnos roditelja prema mentalno retardiranom djetetu muškog odnosno ženskog spola ne pokazuje značajne relacije. Utvrđeno je da postoji značajna povezanost između broja djece u porodici i negativnog emocionalnog stava roditelja, tj. u porodicama s većim brojem djece roditelji tendiraju k lakšem prihvaćanju oštećenog djeteta te će njihov stav prema metalno retardiranom djetetu biti pozitivniji. Nadalje, podaci regresione analize pokazuju da se stavovi roditelja prema njihovu djetetu neće razlikovati u odnosu prema potpunosti porodice. Već je prije naglašena ova tendencija — što je niži stupanj obrazovanja roditelja, smanjena je i njihova informiranost o problemima mentalne retardacije. Isto tako, roditelji nižeg obrazovnog statusa manje su skloni samokrivljavanju i potcjenjivanju sposobnosti djeteta, a više socijalnoj izolaciji. Smatra se da ovi roditelji nemaju toliko mogućnosti realne procjene sposobnosti svog djeteta, dok se nasuprot tome, roditelji višeg stupnja obrazovanja teže pomiruju s činjenicom da preko djeteta ne realiziraju svoje ambicije.

Osim toga, može se ustanoviti da roditelji nižeg ekonomskog statusa imaju pozitivnije stavove prema mentalno retardiranom djetetu od roditelja s višim ekonomskim statusom, tj. da roditelji s nižim životnim standardom imaju i niže aspiracije u odnosu prema djetetu i vjerojatno slabije uočavaju stvarni hendikep. Oni su vjerojatno više usmjereni na praktične životne probleme, a manje zaokupljeni problemima djeteta, te zato i lakše prihvaćaju situaciju koja je na-

stala zbog mentalno retardiranog djeteta u porodici. Tako, na primjer, u odnosu prema dobivenim rezultatima roditelji s nižim ekonomskim statusom, kao i nižim stupnjem obrazovanja, pokazuju tendenciju slabije pro-

cjene sposobnosti djeteta, manje informiranosti o problemima mentalne retardacije, manje zabrinutosti za sadašnjost i budućnost djeteta kao i manjeg potcjenjivanja sposobnosti djeteta.

LITERATURA

1. Farber, B., The effects of a severely retarded child on family integration. Society for Research on Child Development Monograph, 1959, 24, 2.
2. Farber, B., Perceptions of crisis and related variables and the impact of a retarded child on the mother. Journal of Health and Human Behavior, 1960, 1, str. 108—118. (a)
3. Farber, B., Family organization in crisis: Maintenance of integration in families with a severely mentally retarded child. Society for Research on Child Development Monograph, 1960, 25, 1. (b)
4. Farber, B., Interaction with retarded siblings and life goals of children. Marriage and Family Living, 1963, 25, str. 69—98.
5. Harper, M. A., More with sorrow than with shame. Clearing House Journal, 1968, 9, str. 5—21.
6. Levandovski, D., Stavovi roditelja prema mentalno retardiranom djetetu — polazniku specijalne osnovne škole u odnosu na neke socijalno-psihološke karakteristike porodice, magistarski rad, Zagreb, 1975.
7. Levandovski, D. i B. Teodorović, Stavovi roditelja prema vlastitom mentalno retardiranom djetetu, Defektologija, 1975, 2, str. 56—63.
8. Levandovski, D. i B. Teodorović, Primjena intervjua i upitnika u ispitivanju stavova roditelja prema mentalno retardiranom djetetu, Defektologija, 1977, 1, str. 3—12.
9. Olshansky, S., A response to having a mentally defective child. Social Casework, 1962, 43, str. 191—194.
10. Petrović, K. i Hošek, A., Određivanje položaja sportske aktivnosti u strukturi manifestnih i latentnih dimenzija socijalne stratifikacije. Institut za kineziologiju, Ljubljana, 1974.
11. Polzin, W., Thesen zur Dissertation »Ueber einige Beziehungen zwischen Einstellung der Eltern zur Erziehung ihrer Kinder und ihrer beruflichen Taetigkeit in sozialistischen Betrieben«. U: Information des wissenschaftlichen Beirats, Die Frau in der sozialistischen Gesellschaft, Berlin, 1973, 1. Citirano prema Teodorović, B.: ref. br. 13.
12. Portray, R. S., Impact of the mentally retarded child on the family. U: International League of Societies for the Mentally Handicapped. Session on Mental Retardation. (Proceedings of the XIII th International Conference of Social Work, Washington, D. C., September 8, 1966.) Brussels, Belgium, 1967, str. 3—22.
13. Teodorović, B., Die Einstellung von Eltern zum eigenen schwachschwachsinnigen Kind, doktorska disertacija, Berlin, 1975.

Zusammenfassung

Das Ziel der vorliegenden Untersuchung war die Beziehung zwischen den latenten Dimensionen der Einstellung von Eltern zum eigenen schwachschwachsinnigen Kind und einiger manifesten und latenten Dimensionen der sozialen Lage der Familie festzustellen. Die Untersuchung umfasste 170 Eltern von Kindern welche die Sonderschule besuchen und wurde auf dem Gebiet der SR Croatien durchgeführt.

Die erlangten Ergebnisse wurden durch die Regressionsanalyse ausgewertet. Es konnte u. a. festgestellt werden dass eine Beziehung zwischen dem Bildungsniveau der Eltern wie auch dem Lebensstandard der Familie und dem Informiertsein der Eltern über Probleme des Schwachsinnigen und ihrer Einschätzung der Fähigkeiten der Kinder besteht. So zeigten die Eltern mit einer niedrigeren Bildungsstruktur und niedrigerem Familienstandard keine richtige Einschätzung der Fähigkeiten des Kindes, sie sind nicht genügend über Probleme des Schwachsinnigen informiert und bekunden eine kleinere Sorge um das gegenwärtige und zukünftige Leben ihres schwachschwachsinnigen Kindes.